

Budětsko

Kraj: Olomoucký

Správní obvod: Konice

Nadmořská výška: 438 m n. m.

Počet obyvatel: 430

Adresa URL: www.obecbudetsko.cz

Okres: Prostějov

GPS souřadnice: 49.587031N, 16.926874E

První pís. zmínka: 1378 (646 let)

PSČ: 798 52

Historie obce Budětsko

I. OD ZALOŽENÍ OBCE DO VÁLEK HUSITSKÝCH

Okolí Konice zůstalo dlouhou dobu neosídleno. Zřejmě při kolonizaci za Přemyslovců ve 13. st. se i sem dostávají první stálí obyvatelé, kteří začali přeměňovat krajinu s hlubokými lesy na jednotlivé vesnice a pole. Z těchto dob však nepochází žádné konkrétní písemné zprávy, nemůžeme tedy ani říci, ve kterém roce došlo k založení Budětska.

Poprvé se Budětsko (tehdy ještě Budětín) objevuje v zápisech k roku 1378. Tehdy se však hovoří o existující obci, je tedy zřejmé, že ves vznikla již dříve. Budětín patřil v prvopočátcích k panství konickému. Husitské války postihly i naši obec. Jako majetek kláštera byla zpustošena, vypálena a obyvatelé zmizeli. Z Budětína se stala pustá ves.

II. OD ROKU 1447 DO POLOVINY 17. STOLETÍ

V zájmu kláštera jistě bylo osadit znovu pustou obec a získávat z ní poddanské dávky. Jelikož byl ale klášter po husitské revoluci v troskách a zřejmě ani v jeho dalších poddanských obcích nebylo dost lidí, kterými by mohl osadit Budětín, požádal probošt Ondřej majitele konického panství, Zdeňka ze Švábenic, aby pustou ves znovu zbudoval a osadil svými lidmi. Smlouva byla podepsána 6. srpna 1447 v Konici. Zdeněk se zavázal vesnici osadit, spravovat a mít z ní užitek až do své smrti a smrti svého syna Zdeňka. Pak měla ves opět připadnout klášteru. Probošt Ondřej, zástupce kláštera, si pouze vymínil výjimky v odvádění slepic a vajec a také výnosů z lesa zvaného Doubrava.

Důležitým pramenem pro poznání dějin naší obce jsou Registra vsi Buděcka u Konice (Zemský archiv v Brně, přepis v archivu OÚ Budětsko) psaná od r. 1583 do r. 1666 (v letech 1588 - 1642 psaná každoročně). Jde o záznamy, které pořizoval vrchnostenský písař, který se v obci po nějakém čase vždy objevil.

Představený obce - rychtář (fojt) pak svolal obecní konšely a provedly se zápisy. Do register byly zapisovány převody majetku - koupě gruntů, smlouvy, různé rozepře, půjčování sirotčích peněz apod. Z těchto písemností můžeme např. zjistit správu obce - rychtáře a konšely (první známí představení obce Budětska byli: rychtář Jan Kozel, konšelé Jan Trusák, Tomeš Pospěch, Vašek Holub, Petr Trusák), dále cenu statků (gruntů) při prodeji (grunt s lánem polí a vším příslušenstvím zpravidla za 600 hřiven grošů /hřivna = 28 grošů/, 3/4 lán obvykle za 400 hřiven grošů), cenu některých hospodářských zvířat (hříbě 3 hřivny grošů, prasnice 3 hřivny).

Nacházíme zde i některé zajímavé údaje, např. k roku 1618 je zapsáno, že Jíra Lisý dal do školy v Konici Jakuba, syna nebožtíka Václava Kozla (Lisý byl zřejmě Jakubovým poručíkem).

Třicetiletá válka (1618 - 1648) znamenala pro české země pohromu. V důsledku epidemií, hladomoru, válečného běsnění, útěků do zahraničí se uvádí v českých zemích úbytek obyvatelstva asi o

1/3. Na vesnicích zůstalo mnoho statků bez hospodáře, tzv. poustky - pusté statky; teprve postupem času byly opět osazovány novými majiteli. Konkrétní počet domů do první poloviny 17. st. lze jen těžce zjistit. Bližší údaje se objevují až v následujících letech.

III. OBDOBÍ PO TŘICETILETÉ VÁLCE AŽ KONEC 18. STOLETÍ

Jelikož se v Budětsku na počátku 18. st. stále nacházely neosazené grunty, rozhodla se je vrchnost spojit a roku 1704 z nich vytvořila panský dvůr (stával v místech, kde se dnes říká "Ve Dvoře"). Nedaleko Budětska nechala vrchnost postavit ovčírnu pro 350 kusů ovcí a 8 domků pro nádenické rodiny, které obhospodařovaly panskou půdu. Neboť ale nebyly pro tento dvůr v Budětsku louky, rozhodla se vrchnost roku 1720 zrušit rybník, který stával po levé straně cesty ke mlýnu ve Žlebě, a vytvořit z něj louku.

K roku 1722 byla provedena v Budětsku úprava v držení polností, protože někteří sedláci si stěžovali, že nemají všichni stejný díl. Proběhlo tedy nové rozdělení, kdy každý sedlák dostal 104 měřic, zahradníci (menší vlastníci půdy) vlastnili 8 až 20 měřic. V tomto roce stálo v Budětsku již 18 selských stavení (mimo domkaře - bezzemky). A aby nebyl všem změnám konec, zřídila vrchnost u silnice zvané Prostějovská formanský hostinec "U Zlatého lva" s velkými stáji pro 40 koní. Vedle hostince byla postavena kovárna. V několika dalších letech zde přibýlo 9 domků, z čehož později vznikla osada Zavadilka.

Zvýšení robot znamenal rok 1775. V Urbariální fazi panství laškovského z roku 1775 se můžeme dočíst, že sedlákům byla roboty zvýšena v letních měsících (od sv. Jana Křtitele do sv. Václava; 24. 6. - 28. 9.) na šest dní v týdnu se dvěma koňmi, ve zbylém období tři dny v týdnu také se dvěma koňmi.

Podobně neúnosné dávky a roboty byly předepisovány i na jiných panstvích, z čehož vyvstalo mnoho nepokojů a povstání. Roku 1775 vydala Marie Terezie robotní patent, který rozděloval majitele půdy na několik skupin a podle majetku byla určována nejvyšší možná roboty stejně jako daně. Na základě tohoto nařízení změnila vrchnost robotní povinnosti i budětským osadníkům. Každý sedlák robotoval tři dny v týdnu s dvouspřežím, navíc v letním období, jak bylo označeno výše, vykonávala další osoba z gruntu pěší robotu také tři dny v týdnu. Daň byla každému sedlákovi vyměřena na 15 zl.r. 25 kr. ročně, budětská zahradníci platili daň 5 zl.r. 6 kr., vykonávali pěší robotu celoročně 2 dny v týdnu, domkaři robotovali 26 dní v roce, daň neplatili stejně jako podruzi, kteří měli pěší robotu stanovenou na 13 dní v roce.

IV. POČÁTEK 19. STOLETÍ - KONEC 1. SVĚTOVÉ VÁLKY

Kromě větších rolníků, které živila především půda, se obec rozrůstala o domky majitelů menších pozemků, nebo i bezzemků. Tito obyvatelé vypomáhali u sedláků a také se živili tkalcovstvím. Skoro ve všech domcích, ale i v domech sedláků, stály stavy, na kterých se hlavně v zimě od rána do večera tkalo, aby si rodina prodejem plátna vylepšila svůj rozpočet. Hotové výrobky odváželi faktoři do Šternberka. Od konce 19. st. se tkalci přeměňují na drobné krejčí a dodávají své výrobky prostějovským firmám.

Asi v roce 1845, nebo 1846 se budětská občané rozhodli, že se vykoupi z roboty. Zástupce obce, rychtář Libor Větr, a František Kolář podepsali smlouvu, v níž se Kolář vzdává nároků na robotu od poddaných z Budětska. Za to mu byl odevzdán obecní les pod Horní Zavadilkou. Ale přišel rok 1848 a s ním i zrušení roboty. Tu se budětská domáhali navrácení lesa, spor se dostal až k soudu v Konici, který rozhodl ve prospěch Koláře.

V červenci 1866 po bitvě u Hradce Králové obsadilo pruské vojsko Čechy a Moravu. Také na Konicku, i přímo v Budětsku se objevili vítězící "Prajsi" a vytvořili tu asi na 14 dní své ležení, během něhož rabovali a rekvírovali především potraviny. Prusští důstojníci se ubytovali v budově školy, neboť vypadala zvenku nejlépe ze všech stavení v obci. Kromě rozruchu a strachu přinesli s sebou prusští vojáci i epidemii

cholery, které v Budětsku podleho 17, ve Slavíkově 3 a v Zavadilkách 7 osob, celkově tedy 27 občanů. Ráno 26. 1. 1876 byla místními občany nalezena mrtvola Jana Korce z č. 17 v příkopě proti usedlosti tehdejšího starosty Františka Páleníka č. 50. Korec zde ležel v tratolišti krve a s vyhrzlým mozkiem. Podezření ze spáchání vraždy padlo na Františka Snášela z č. 3, který měl s Korcem již předtím několik rozepří a hádek. Snášel se při výslechu přiznal k této vraždě. Krajský soud v Olomouci ho odsoudil ještě téhož roku k trestu smrti, nakonec byl trest císařským rozhodnutím zmíněn na 18 let těžkého žaláře. Otec Františka Snášela Karel za několik let po této události prodal usedlost a odstěhoval se pryč z Budětska. Z vězení byl Fr. Snášel propuštěn za dobré chování dříve, přišel zpět do Budětska, kde bydlel u své nevlastní matky na výměnku č. 3. Ale protože místní občané na jeho čin nezapomněli a chovali se k němu odtažitě, po nějaké době se odstěhoval. Kam není známo, podle zpráv měl odejít do Dalmácie, nebo dokonce do Ameriky.

Ožehavou otázkou bývali vždy chudí, staří a nemajetní občané, kteří neměli často ani, kam složit hlavu, a byli odkázáni na milost a nemilost ostatních obyvatel obce. V roce 1891 se pro ně rozhodlo obecní zastupitelstvo postavit domek pro chudé a práce neschopné lidi, kteří příslušeli do Budětska. Stavba byla zadána staviteli Valentovi z Konice, který vedle pastoušky na dolním konci vesnice postavil jednoposchodový domek o čtyřech místnostech. Domek obdržel č. 72. K jeho zbourání došlo v 60. letech minulého století.

V. OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY (1918 - 1938)

Konec první světové války a vznik samostatného Československa s sebou nepřinesl pouze radost a euforii z konce války a z nabyté samostatnosti, ale také smutek v mnoha rodinách. V 1. sv. válce položilo svůj život téměř 60 občanů narozených v Budětsku, Slavíkově, Horní a Dolní Zavadilce.

Důležitou změnou ve vzhledu obce bylo roku 1920 zřízení spojky silnice z Budětska na státní silnici (Olomouc - Konice) přes zahrady usedlostí č. 14 (Větr) a 49 (Škrabal). Do té doby byl vjezd do vesnice možný pouze z obou konců vsi.

Dne 26. 5. 1921 zástupci Slavíkova a obou Zavadilek podali na zasedání obecního zastupitelstva návrh na odloučení osad od Budětska. Návrh byl nakonec po jednání zastupitelstvem přijat, ale proti se vyslovil jak Okresní úřad v Litvli, tak i Zemský výbor v Brně, a všechny osady zůstaly i nadále součástí obce Budětska.

Dne 27. února 1928 zakoupila obec v Čechách pod Kosířem za 23 000 Kč novou hasičskou stříkačku. Protože stará zbrojnice nevyhovovala, začalo se v červnu následujícího roku se stavbou nové hasičské zbrojnice. Nejdříve byla zbourána stará a na jejím místě byla do zima postavena zbrojnice nová. Zbrojnice se skládala ze skladiště se stříkačkou, místnosti pro členské schůze a zvonice s vížkou, do níž byl umístěn budětský památný zvon. Do výklenku zvonice umístili hasiči sošku sv. Floriána, zakoupenou v Olomouci za 300 Kč. Celkové náklady na stavbu nové zbrojnice činily 31 755 Kč. Slavnostní otevření zbrojnice proběhlo 9. 6. 1930.

Další velká investice obce následovala hned další rok. V roce 1931 začaly přípravné práce na vybudování zpevněné cesty přes Budětsko, vystavění zpevněné cesty od Budětska ke Slavíkovu, přes tuto obec až k myslivně, kde se měla spojit se státní silnicí. Při těchto pracích se počítalo také s regulací potoka, jenž tek l přes Budětsko. Celkové náklady této rozsáhlé akce byly vypočítány na 256 tisíc Kč. (Touto stavbou došlo k značnému zadlužení. K 31. 12. 1933 činil celkový dluh obce 210 000 Kč u různých finančních ústavů.) Práce obec svěřila firmě Novák a spol. v Olomouci s podmínkou, že dělnické práce budou svěřeny občanům z Budětska. Tím se snížil počet nezaměstnaných v období hospodářské krize. Práce probíhaly od listopadu 1931 do října 1932. Na podzim roku 1932 koupila

obec 200 ovocných stromků a osadila jimi nově upravenou náves.

VI. 1939 - 1945

Předzvěstí válečných událostí bylo zatčení Josefa Sündermanna gestapem 8. 6. 1939. Sündermann se do Budětska přistěhoval po obsazení pohraničí v říjnu 1938 s rodinou svého zetě Jana Rozsívala, zdejšího rodáka. Za vyzvědačství ve prospěch ČSR byl gestapem dlouho hledán, až konečně dopaden právě v Budětsku. Josef Sündermann zemřel 30. 1. 1942 ve vězení v Hamburku.

Nemálo mužů z bývalé ČSR uprchlo za hranice, aby bojovalo proti Německu v rámci cizích armád. Z našich rodáků to byli Oldřich Páleník, krejčí z Budětska č. 26, a František Tylšar, příslušník finanční stráže z Budětska č. 5. O útěk se pokusili také František Erben ze Slavíkova č. 23 a Alois Hanák ze Slavíkova č. 25, ale byli chyceni na slovenských hranicích, vězněni a vrátili se teprve po skončení války.

V úterý 24. 11. 1942 v ranních hodinách dorazily do Budětska dva autobusy s německými vojáky a členy gestapa. Zastavily u kříže za vsí a vojáci vyrazili směrem ke Žlebu k domku č. 53. Zde se skrýval u své sestry Cecílie Šimkové člen partyzánské skupiny Zelený kádr František Vychodil. Gestapo dům obklíčilo, Vychodil se v bezvýchodné situaci na půdě domu zastřelil. Gestapo zatklo Cecílii Šimkovou, jejího manžela Stanislava Šimka, Františka a Annu Mazánkovi z vedlejšího mlýna. Všichni čtyři stanuli v září 1943 před soudem ve Vratislavi, kde byli odsouzeni k několika letům vězení. Šimek a Mazánek byli odvezeni do Bairaidu v Bavorsku, kde je 13. 4. 1945 osvobodila americká armáda, obě ženy vystřídalý několik vězení, až byly 4. 5. 1945 osvobozeny ve věznici Kolbermor u Rosenheimu. Všichni se po válce šťastně vrátili do svých domovů.

Koncem srpna 1944 se v Budětsku ve Žlebě objevili dva letci spojeneckých vojsk - major Robert Mac Donald a poručík John Rosal. Oba byli sestřeleni nad Německem, na útěku se dostali až do Budětska, Mac Donald potřebující ošetření kvůli zápalu plic se svým společníkem zůstali u Ludmily Rozsívalové a její dcery Miroslavy ve Žlebě č. 78. John Rosal pobýval později u Rudolfa Snášela v Budětsku č. 83. Oba vojáci se účastnili akcí partyzánské skupiny Jermak. V lednu 1945 došlo k prozrazení pilotů i jejich ošetřovatelek, které poskytovaly pomoc i partyzánům ze skupin Jermak a Rikitan. Ráno 9. 1. 1945 se gestapo opět objevilo ve Žlebě, tentokrát před domkem Rozsívalových, oba piloti se tu v té době nenacházeli, ale došlo k zatčení obou žen. Jejich pozdější osud zůstává nejasný. Při krutém výslechu v Kounicových kolejích zcela jistě mlčely a neprozradily další pomahače partyzánům, jinak by v Budětsku a okolí došlo k dalšímu zatýkání, neboť do tohoto hnutí bylo zapojeno mnoho jiných občanů (např. starosta Stanislav Spáčil, B 3, Rudolf Snášel B 83, Josef Krampol, B 67, Josef Erben, B 46, Alois a Robert Větr, B 14, Vrba Petr, B 12, Fišr Ladislav, B 65, František Větr, B 7, Škrabal Miroslav, B 49, Bílek Josef, B 47, Páleník František, B 26, Josef Hamerka, B 8 a mnoho dalších). Ludmila i Miroslava Rozsívalovy zahynuly později v koncentračním táboře Mauthausen. Po zatčení Rozsívalových byli nuceni oba letci opustit dosavadní útočiště a vydali se směrem ke Zlínu. Zde byli prozrazeni, odvezeni do zajateckého tábora v Rakousku, kde byli později osvobozeni americkou armádou. O svém návratu do vlasti zpravili i své chleboďárce v Budětsku. Ale již se přiblížila doba osvobození. Od jara 1945 se přes Budětsko valily davy ustupující německé armády směrem na západ k hranicím Německa. 30. 4. se v obci ubytovali němečtí vojáci, velitel si vybral budovy školy a zbytek mužstva byl ubytován po jednotlivých staveních.

Příjezd Rudé armády byl již toužebně očekáván. Takto nám příchod sovětských vojáků líčí školní kronika: "Před polednem [9.5.] jelo po silnici první auto s ruským vojskem, na něj jsme tak dlouho čekali. Všude jásání, všude vlály prapory československé a ruské. [...] V odpoledních hodinách

přijelo ruské vojsko do Budětska, zdrželi se však jenom krátce, neboť spěchali za prchajícím vojskem německým. Dne 13. června hlášeno bylo ubytování ruského vojska, které se vracelo ze svého vítězného tažení do své vlasti. Přijelo mnoho koní, vozů, takže vesnice byla přeplněna. Spousta vozů a koní byla na lukách za Budětskem."

VI. 1945 - 1960

Válka skončila, ale život obyvatel ještě několik měsíců, možná let, ovlivňovaly i nadále válečné události z předcházejících let.

U kříže sv. Barborky vykopali občané hrob pro 3 vlasovce a 3 Němce zastřelené v Budětsku příslušníky Rudé armády a pro jednoho Němce, který zemřel po pádu z obrněného vozidla a který byl nejdříve Němci zakopán u kaple sv. Anny.

Při odstřelu zbytků munice byli 18. 5. na Horní Zavadilce zabiti dva němečtí pyrotechnici a zároveň místní občan Josef Milar, těžké zranění utrpěl i Karel Popelka. Další nešťastná událost se odehrála 9. srpna, Oldřich Přikryl z Budětska č. 24, žák 2. třídy, našel jakousi třaskavinu, která mu při neodborné manipulaci vybuchla v rukou a smrtelně ho zranila.

Nastal také velký posun obyvatelstva. Do pohraničí odcházely celé rodiny, aby převzaly majetky po odsunutých Němcích. Z Budětska odešlo na 300 obyvatel, kteří se nejvíce odstěhovali na Skřípov, do Runářova, Moravské Třebové, Bratrušova, okr. Šumperk, Dětrichova, okr. Moravská Třebová.

